

KEHITYSPOLIITTISEN TOIMIKUNNAN TÄYSISTUNTO TO 7.2.2013

Paikka: Pikkuparlamentti, suuren valiokunnan kokoushuone

Osallistujat:

Jäsenet: Pj. Jouko Jääskeläinen (kd), Sanni Grahn-Laasonen (kok, saapui 9.40), Raakel Koittola (ps, Tom Packalenin sijasta), Rilli Lappalainen (Kehys ry), Helena Laukko (sdp, saapui 9.25), Elina Oinas (HY, saapui 9.25), Aila Paloniemi (kesk, poistui 11.00), Janne Ronkainen (SASK), Aaro Rytönen (KUA), Pauliina Saares (Kepa, poistui 10.45), Marikki Stocchetti (UPI), Kalle Sysikaski (Rauhanliitto, saapui 9.25)

Asiantuntijajäsenet: Maarit Nikander (SM), Ismo Tiainen (YM), Seija Kinni-Huttunen (UM, poistui 11.10), Zabrina Holmström (OKM), Heikki Tuunanen (UM, saapui 9.30), Tuuli Juurikkala (VM), Timo Oikonen (UM, saapui 10.00, poistui 11.15)

Muut: Jouni Kemppainen (YLE, poistui 10.30), Sami Sillanpää (HS, poistui 10.30), Johan Schalin (UM), Kari Alanko (UM, poistui 11.15), Riikka Laatu (UM), Milma Kettunen (UM, poistui 10.30), Pasi Nokelainen (UM, poistui 10.30)

Sihteeristö: Miia Toikka, Katja Kandolin

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 9.18.

2. Edellisten kokousten pöytäkirjojen hyväksyminen

Täysistunnon 13.12.2012 ja työvaliokunnan 24.1.2013 pöytäkirjat hyväksyttiin.

3. Kehitysyhteistyö ja julkisuus

Puheenjohtaja esitteli keskustelun alustajat ja ensimmäisen aiheen: "Mikä kehitysyhteistyössä on uutinen?". Taustaksi puheenjohtaja totesi, että KPT:n joulukuun täysistunnossa toivottiin keskustelua median kanssa kehitysyhteistyöstä ja sen tuloksista julkisuudessa, uutisoinnin haasteista sekä eri toimijoiden rooleista.

Jouni Kemppainen, uutispäätoimittaja, YLE uutiset: Kehitysyhteistyön saavutukset eivät tule useinkaan esiin uutisoinnissa, vaikka tulokulma ei ole tarkoitushakuisesti negatiivinen. Perusvire on kuitenkin kriittinen, sillä median rooli on osoittaa ongelmia, jotta asioita voidaan parantaa. Media kirjoittaa useimmiten seuraavista näkökulmista: "Onko kehitysyhteistyöstä mihinkään? Paljonko Suomi ja suomalaiset maksavat? Mistä Suomi maksaa ja kenelle? Kuinka tätä valvotaan?" Taloudellisesti tiukka aika vaikuttaa aiheen käsittelyyn, vrt. viime aikoina esillä olleet väärinkäyttöepäilyt. Monesti kehitysapua käsitellään myös sisäpoliittisena tapahtumana.

On kuitenkin huomattava, että joukkoon mahtuu myös positiivisia ja uusia näkökulmia kehitysyhteistyöhön. Jos nykyistä tilannetta esim. YLEn uutisissa verrataan kymmenen vuoden takaiseen, voidaan todeta selvä muutos parempaan ja monipuolisempaan suuntaan, vaikka parantamisen varaa on vieläkin. Kehityskysymykset ovat monimutkaisia, ja niihin vastaaminen on työlästä, mutta vaikeisiin aiheisiin tulisi tarttua. Lähtökohta on kuitenkin se, että asiat on esitettävä niin, että ne kiinnostavat yleisöä. Aihepiirin uutiset eivät ole kovin suosittuja yleisön keskuudessa, mutta keski-ikäisten joukossa on niitä seuraava vähemmistö, ja nuoremmat ikäluokat ovat kiinnostuneita.

Mediaa kiinnostavia globaalikysymyksiä ovat esim. velkojen anteeksianto, maakaappaukset ja biopolttoaineet, ruokakriisi, taistelu puhtaasta vedestä, maailmankaupan rakenteet ja ilmastonmuutos. Miten näihin kysymyksiin päästään käsiksi kehitysyhteistyössä? Tarinat ovat tärkeitä, myös onnistuneet tarinat. Kehitettävää uutisoinnissa olisi lähestymistavan muuttaminen sellaiseksi, että ongelman kuvauksen

sijaan esitettäisiin myös ratkaisuja. Lisäksi on pohdittava, kyseenalaistaako media oikeita asioita, esimerkiksi talouskasvua itsessään, ja miten ihmiset saadaan välittämään oikeista asioista.

Sami Sillanpää, ulkomaantoimituksen esimies, Helsingin Sanomat: Perinteisten uutiskriteereiden valossa yleensä harva asia kehitysyhteistyössä on uutinen. Uutisena voidaan pitää uutta yllättävää asiaa, muutoista aiempaan. Kielteisyys korostuu, koska media on vallan vahtikoira ja tästä syystä ottaa esille väärinkäytöksiä ja ongelmia. Ristiriitojen näkyminen mediassa on tarpeellista, ja erilaisten mielipiteiden kuuluukin näkyä. Säröt, särvät ja ristiriidat ovat tärkeitä toimittajille, koska ne tekevät jutuista mielenkiintoisempia. Myös yleisö kaipaa toimittajilta kriittistä otetta. Kriittisyys ei kuitenkaan ole tarkoituksellista. Jutut päätyvät lehteen myös sattumanvaraisesti, ja päätökset riippuvat yksittäisistä ihmisistä.

Julkisuuteen on vaikea päästä positiivisessa hengessä, mutta se ei ole mahdotonta. Uutisten ohella kannattaa muistaa raportit, analyysit ja kommenttipalstat, joissa voidaan tuoda esiin erilaisia näkökulmia. Usein lukijoiden mieleen jäävät parhaiten paikan päällä kehitysmaassa tehdyt, ihmisten arkielämää kuvaavat tarinat. Suomalaisilla tiedotusvälineillä ei kuitenkaan ole pysyviä kirjeenvaihtajia kehitysyhteistyön kohdemaissa, joten niiden arki ei juuri näy medioissamme.

Kehitysyhteistyössä mediaa kiinnostaa konkretia: mitä on saatu aikaiseksi? Luvut ja numerot sekä tarinat ovat tärkeitä. Asiat tulee pilkkoa hallittaviksi kokonaisuuksiksi. Kehitysyhteistyöasiat pääsevät paremmin esille, jos ne liitetään osaksi laajempia globaaleja teemoja, esim. ilmastonmuutokseen, Kiinan rooliin Afrikassa, maailmankaupan vääristymiin, yritysvastuuseen, ja erityisesti silloin, jos asia kytkeytyy jollain tavalla Suomeen.

Keskustelussa todettiin, että ulkoministeriössä pidetään tärkeänä kehitysyhteistyön tuloksista viestimistä, mutta myös epäonnistumisista kerrotaan avoimesti. Ministeriössä kehitetään nopeampaa ja ketterämpää viestintää, mutta haasteena on organisaation suuri koko. UM:llä on runsaasti mediayhteistyötä: päivittäisviestinnän ohella tärkeitä työkaluja ovat toimittajille järjestettävä koulutus (Kehitysakatemia) ja matka-apurahat. Kiinnostus Kehitysakatemiaa kohtaan on suurta, vain pieni osa hakijoista mahtuu mukaan.

Kiinnitettiin huomiota siihen, että vaikka negatiivisista asioista tulee uutisoida, ne eivät kuitenkaan ole koko totuus. Positiivisiakin uutisia tulisi tehdä, jotta objektiivinen kokonais käsitys asioista säilyisi. Toivottiin vuorovaikutuksen lisäämistä toimittajien ja kehitysyhteistyön asiantuntijoiden sekä kentällä työskentelevien ihmisten kanssa, jotta kehitysyhteistyö arjen tarinat pääsisivät esiin. Toimittajilla tulisi olla myös malttia perehtyä tapauksiin, joissa vuosien pitkäjänteisellä työllä on saatu tuloksia. Ehdotettiin, että yhteistyötä median ja kehitysyhteistyön toimijoiden välillä voitaisiin tiivistää yhteistyöfoorumilla. Tavoitteena voisi olla myös, että toimittajat löytäisivät oikeat kontaktit esim. järjestöistä kommentoimaan ajankohtaisia asioita.

Väärinkäytöksistä tulee uutisoida, mutta hyvin usein huomiotta jäävät asiaan vaikuttavat tekijät. Kehitysyhteistyötä tehdään vaikeissa olosuhteissa, joudutaan mm. toimimaan korruptoituneen hallinnon kanssa, sillä tavoitteena on juuri näiden epäkohtien korjaaminen. Väärinkäytökset tulisi myös suhteuttaa muuhun annettuun apuun ja sen tuloksiin.

Todettiin, että median antama kuva kehitysmaista on parantunut ja monipuolistunut viime vuosina, mutta se ei jakaudu maantieteellisesti tasaisesti. Esimerkiksi uutisointi Latinalaisesta Amerikasta on muuttunut realistisemmaksi ja vastaa todellisuutta paremmin kuin ennen. Afrikasta uutisoinnissa on vielä paljon tekemistä, vaikkakin kuva päivittyy koko ajan. Informaatioteknologiaa voitaisiin hyödyntää enemmän, jotta saataisiin uutisia ja tarinoita myös vaikkapa afrikkalaisesta kylästä.

Haasteena on laajojen, globaalien ongelmien ja rakenteiden paketointi ymmärrettävään muotoon ja syy-seuraussuhteiden parempi esiintuominen. Viestinnässä esimerkiksi kehitysyhteistyön tuloksista tulisi päästä yksilö- ja ruohonjuuritasolle, vaikka se koetaan helposti älyllisesti epärehellisenä, kun todellisuudessa monet eri tekijät vaikuttavat asioihin. Toisaalta pitäisi lakata puhumasta perinteiseen tyyliin kehitysavusta ja siirtyä käsittelemään aidosti globaaleja ongelmia.

Pohdittiin, missä määrin mediaa ja yleisöä kiinnostaa globaali näkökulma, ja kuinka tärkeää on uutisaiheiden kytkeminen Suomeen ja suomalaisiin. Kysyttiin myös, miksi kehitysyhteistyövarojen leikkaukset eivät juuri nouse uutisina esiin, vaikka suurin osa suomalaisista on mielipidekyselyjen mukaan tyytyväisiä kehitysyhteistyön määrään ja 0,7 % -tavoitteeseen.

Todettiin, että myös poliittisilla päättäjillä on mahdollisuus vaikuttaa suomalaisten maailmankuvan muodostumiseen huolehtimalla siitä, että globaalikasvatuksella on riittävän vankka asema kouluissa ja muissa oppilaitoksissa.

Alustajat kommentoivat keskustelua toteamalla, että kehitysyhteistyöuutiset kilpailevat samasta ajasta monien muiden aiheiden kanssa, ja on selvää, että kaikkia aiheita ei voi kattaa kerralla. Tästä syystä aiheet käsitellään joskus laajemmin, joskus lyhyemmin, ja on poimittava sillä hetkellä olennaisimmat asiat. On lähdettävä siitä, että suomalaisia kiinnostavat maailman asiat, eikä juttuja aina tarvitse paketoita niin, että niissä olisi erityinen Suomi-näkökulma. Maailma ei ole tasapuolisesti esillä mediassa: esimerkiksi tv-kuvaa on saatavilla tietyistä maailmankolkista, toisista taas ei. Markkinatalouden kehityksellä ja yritystoiminnalla on vaikutusta siihen, että median huomio on laajentunut uusiin maanosiin. Medioissa pyritään jatkuvasti parantamaan omaa toimintaa, jotta luotaisiin maailmasta tasapuolisempaa kuvaa. Vuorovaikutuksesta toimittajien ja kehitysyhteistyötoimijoiden välillä on siinä apua. Järjestöjen asiantuntijoiden hyödyntäminen on median kannalta käyttökelpoinen yhteistyömuoto

4. Kehitysyhteistyön tuloksellisuus ja maaohjelmat

KPT:n keskustelussa tuloksellisuuteen paneuduttiin tällä kertaa maatason näkökulmasta. Yhtenä keskeisenä toimenpiteenä tulosperustaisuuden parantamiseksi ulkoministeriössä on alueosastojen johdolla laadittu tavoitteelliset maaohjelmat Suomen seitsemälle pääkumppanimaalle. Alustuspuheenvuoroissa ulkoministeriön virkamiehet esittelivät tulosperustaisuutta sekä maaohjelmia.

Riikka Laatu, yksikönpäällikkö, KEO: Ministeriössä on laadittu toimintaohjelma tulosperustaisuuden kehittämiseksi Suomen kehitysyhteistyössä vuosille 2013-2014. Tuloksellisuudella on kaksi puolta: kehitysyhteistyön laatuagenda ja tulosperustaisuus. Tuloksellisuus on siis laaja käsite, jolla eri tahot tarkoittava usein eri asioita. UM näkee tulosperustaisuuden osana laajempaa tuloksellisuutta.

Tulosperustaisuus herättää pelkoja siitä, että kehitysyhteistyössä keskitytään vain määrällisiin, helposti mitattaviin tuloksiin. UM:ssä tulosperustaisuuden ydinajatuksena on kulttuurinmuutos: kiinnitetään huomio kehitysyhteistyön lopputulokseen suunnitteluvaiheesta alkaen ja ollaan joustavampia toimintatavoissa. Samoin seuranta liitetään aktiviteettien sijaan tuloksiin. Tuloksista pyritään myös viestimään ja ottamaan opiksi entistä paremmin. Tulosperustaisuus merkitsee näkökulman laajentamista: yhteistyön välittömien tuotosten sijaan tarkastellaan siitä muutosta, joka kehitysyhteistyöllä saadaan aikaan, ja otetaan tällöin huomioon myös muut tilanteeseen vaikuttavat tekijät.

Heikki Tuunanen, apulaisosastopäällikkö, ALI: esitteli Afrikan pääkumppanimaiden maaohjelmat (Etiopia, Kenia, Mosambik, Sambia, Tansania). Maaohjelmat tehtiin, jotta kehityspoliittisen ohjelman linjaukset saadaan vietyä käytännön toimintaan. Niiden avulla pyritään myös lisäämään toiminnan tavoitteellisuutta ja tulosperustaisuutta. Taustalla on myös globaalin kontekstin ja erityisesti Afrikan tilanteen muutos: tarvittiin uutta ajattelua siitä, mikä Suomen roolin tulisi olla ja miten rahoja tulisi käyttää. KEPO:n periaatteet kuten ihmisoikeusperustaisuus, demokratia, hyvä hallinto ja vihreä kasvu ohjaavat huomion siihen, mitä vaikutuksia toiminnalla on ruohonjuuritasolla ja ihmisten elämässä. Myös pirstaloituneisuuden vähentäminen on maaohjelmissa oleellista.

On tärkeää huomioida, että kyseessä ei ole Suomen ja kumppanimaiden yhteinen maaohjelma, vaan Suomen laatima strategia, joka perustuu omiin lähtökohtiimme. Maaohjelma on työkalu, jonka pohjalta keskustellaan kumppanimaissa. Oleellista on, miten luetaan maan tilannetta, mitä uhkia ja mahdollisuuksia maassa nähdään, mitä tehdään ja millä tavalla. Maaohjelma ei koske vain kahdenvälistä yhteistyötä, vaan myös Suomen toimintaa monenkeskisillä foorumeilla.

Arkipäivän toiminta maatasolla ei maaohjelmien myötä ole oleellisesti muuttunut, vaan Suomi toimii samoilla sektoreilla kuin ennenkin. Muutokset liittyvät enemmän tulokulmaan kuin niihin teemoihin, joiden parissa työskennellään. Uusi KEPO on tuonut muutoksia, mutta kentällä ja ohjelmien sisällöissä muutos ei tapahdu hetkessä. Tärkein tulos maaohjelmajärjestelmästä on tässä vaiheessa se, että UM:n oma analyysi on kirkastunut. Tuunanen ehdotti, että KPT voisi ottaa yhden maaohjelman tarkempaan analyysiin ja käydä läpi siinä tehtyjä valintoja.

Johan Schalin, yksikönpäällikkö, ASA: esitteli Aasian pääkumppanimaiden maaohjelmat (Nepal, Vietnam). Maaohjelmissä lähtökohtana ovat maakohtaiset teemat, joiden parissa Suomi toimii sekä hankeyhteistyössä että poliittisessa dialogissa. Indikaattoreita ja mittareita on nyt kehitetty ensimmäistä kertaa, myös ihmisoikeusperustaisuudelle, ja tämä on ollut haastavaa.

Afganistanille ei tehty maaohjelmaa, koska maalla ei ole Suomen pitkäaikaisen kumppanimaan statusta ja eduskunnalle on juuri annettu asiasta laaja selonteko. Nepalin kohdalla on käyty keskusteluja siitä, miten otetaan huomioon se, että kyseessä on hauras valtio, jossa yhteistyötä tehdään vaikeissa olosuhteissa. Maa on post conflict -vaiheessa, perustuslakityö on pysähdyksissä ja ylemmän tason poliittisia tahtotiloja ei kyetä muotoilemaan. Paikallishallinto kuitenkin toimii ja mahdollistaa toiminnan maassa. Yhteistyössä tarvitaan joustavuutta reagoida rauhanprosessin kehitykseen. Nepalissa pyritään myös vähentämään pirstaloituneisuutta. Vietnam on taloudellisesti vaurastunut maa, mutta poliittisesti ihmisoikeuskysymyksissä on otettu askeleita taaksepäin. Tämä muodostaa haasteellisen tilanteen ohjelmoinnille. Suomi pyrkii vastaamaan tilanteeseen korostamalla erityisesti tiedon avoimuutta omassa yhteistyössään. Suomen rahoituskehys Vietnamissa on laskeva, meneillään on siirtymä toisiin yhteistyön muotoihin.

Keskustelussa todettiin, että tuloksellisuus, tulosperustaisuus ja laatu ovat hyviä ja toivottavia asioita, mutta käsitteet menevät helposti sekaisin. UM:n tulosperustaisuuden toimintaohjelmaa pidettiin hyvänä ja suuntaa oikeana. Tulosperustaisuuden lähtökohtana tulee olla kumppaneiden omien tavoitteiden tunnustaminen ja tukeminen.

Kiitettiin sitä, että järjestöt pääsivät osallistumaan maaohjelmien valmisteluun kuulemistilaisuuksissa. Huolena tuotiin esiin, että maaohjelmien linjauksista riippumatta tulee pitää kiinni järjestöjen itsenäisestä asemasta. Maaohjelmista on hyötyä siinä, että ne muodostavat käsitystä toimintaympäristöstä, jossa toimitaan. Todettiin, että maaohjelmat ovat lähestymistavoiltaan hyvin erilaisia keskenään ja suurlähettiläiden kädenjälki näkyy niissä. Suurlähettiläällä on iso vaikutus Suomen painopisteisiin kumppanimaissa.

Korostettiin, että kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä tulee pyrkiä tukemaan kaikissa maissa, sillä kehityksessä tarvitaan kaikki eri toimijoita. Myös maaohjelmien linkittämistä Suomen monenkeskisen yhteistyön strategiaan pidettiin tärkeänä, sillä tätä kautta muodostuu lisäarvoa, jota Suomi voi hyödyntää monenkeskisissä järjestöissä toimiessaan. Huomautettiin, että maaohjelmista ei käy selkeästi ilmi, miten varaudutaan luonnonkatastrofeihin.

UM totesi, että maaohjelmat ovat erilaisia, koska kumppanimaat ovat erilaisia. Kehityspoliittinen ohjelma on menu, jota sovelletaan eri tavalla eri maissa, ja on myös luonnollista, että vahvat persoonallisuudet vaikuttavat maaohjelmiin. Tarkoituksena on säilyttää joustavuus. Kansalaisjärjestöjen panos nähdään tärkeänä joka maassa, ja tuki kansalaisyhteiskunnalle ja järjestöille on kasvamassa. Luonnonkatastrofeja pyritään ehkäisemään kehitysyhteistyötoimilla esimerkiksi metsäsektorilla edistämällä ekologisesti kestävästä kehityksestä.

5. Raportti Nepalin maaneuvottelumatkalta

KPT:n puheenjohtaja Jouko Jääskeläinen ja jäsen Kalle Sysikaski osallistuivat Nepalin maaneuvotteluihin 12.-20.1.2013 osana Suomen delegaatiota. Sysikaski kävi matkaraportin läpi lyhyesti.

Metsä, vesi, sanitaatio ja opetus ovat Suomen pääsektoreita, ja ohjelmat toimivat hyvin. Tuloksia on saatu erityisesti vesisektorilla, sanitaation puolella on enemmän kehitettävää. Koulutuksen kattavuus on lisääntynyt, mutta laadussa on paljon parannettavaa, ja siihenkin ollaan panostamassa Suomen rahoituksella. Ne metsähankkeet, joihin matkalla tutustuttiin, painottivat vahvasti heikoimpien asemaa ja ilmastonmuutoksen ehkäisyä.

Ihmisoikeusperustaisuudesta voi todeta, että Suomen yhteistyö kohdistuu heikoimmassa asemassa oleviin ja Suomi käy dialogia demokratian ja ihmisoikeuksien puolesta. Nepalilain hallinto toimii poliittisista vaikeuksista huolimatta. TSS-oikeuksien alalla on edistytty, mutta KP-oikeudet etenevät heikommin. Kansalaisjärjestöt tekevät arvokasta työtä; niillekin toiminta TSS-oikeuksissa on helpompaa kuin KP-oikeuksissa. Oikeusvaltiokehityksen kannalta ay-liikkeellä ja puolueiden välisellä yhteistyöllä on suuri merkitys, näihin tulee kiinnittää huomiota.

Maaneuvotteluissa vaikea kysymys oli totuus- ja sovintokomitean perustaminen. KPT:n edustajat toivat neuvotteluissa esiin kaksi asiaa, jotka kirjattiin pöytäkirjaan: 1. haavoittuvimpien ryhmien välisen dialogin edistäminen (Suomen romanivaltuuskunta ja Nepalilain dalitien neuvottelukunta), 2. rauhanprosessin saattaminen ruohonjuuritasolle (Itä-Timorin kokemusten hyödyntäminen tässä työssä).

Yleisemmällä tasolla todettiin, että kehitysyhteistyön maakriteereissä ja -ohjelmissa olisi syytä ottaa tarkasteluun myös asevarustelun taso ja nostaa siten nämäkin kysymykset osaksi kehityspoliittista keskustelua.

6. Tiedoksi

Annettiin tiedoksi päivitetty KPT:n kalenteri 2013 ja siinä seuraavat muutokset ja tapahtumat:

4.4. post-2015 työseminaari

11.4. huhtikuun täysistunnon uusi päivämäärä, aiheena monenkeskinen yhteistyö

26.4. klo 11 KPT:n tapaaminen kehitysministeri Hautalan kanssa eduskunnassa

6.6. vuosiarvio ihmisoikeusperustaisuudesta hyväksytään täysistunnossa

5.9. vuosiarvion julkistaminen (alustava varaus)

7. Muut asiat

Muita asioita ei ollut.

8. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 11.20.